

Chương 6: LÝ THUYẾT CHIA

- Phép chia hết và chia có dư
- Ước chung lớn nhất và bội chung nhỏ nhất
- Số nguyên tố và hợp số
- Định lý căn bản của số học
- Phương trình nguyên

Phép chia hết và chia có dư

- Cho hai số nguyên a và $b \neq 0$. Ta nói a chia hết cho b (ký hiệu $a : b$) hoặc a là bội của b hoặc b chia hết a hoặc b là ước của a (ký hiệu $b|a$), nếu tồn tại số nguyên c sao cho $a = bc$
- Tính chất của phép chia hết:
 1. $b|a \Leftrightarrow \pm b | \pm a$
 2. Với $a \neq 0, a|a \wedge a|0$
 3. Với $a \in \mathbb{Z}, \pm 1|a$
 4. $a|b \wedge b|a \Leftrightarrow a = \pm b$
 5. $a|b \wedge b|c \Rightarrow a|c$
 6. $c|a \wedge c|b \Rightarrow c|(ax + by), \forall x, y \in \mathbb{Z}$
 7. $a|x \wedge b|y \Rightarrow ab|xy$
- Cho hai số nguyên a và $b \neq 0$. Khi đó, với cặp số nguyên q, r thỏa mãn $a = bq + r$ và $0 \leq r < |b|$, ta nói a chia cho b dư r

Ước chung lớn nhất và bội chung nhỏ nhất

- ▶ Cho a_1, a_2, \dots, a_n là các số nguyên không đồng thời bằng 0
 - ▶ $d \in \mathbb{Z}$ là **UC** của a_1, a_2, \dots, a_n nếu d là ước của $a_i, \forall i = \overline{1, n}$
 - ▶ $d \in \mathbb{Z}$ là **UCLN** của a_1, a_2, \dots, a_n , ký hiệu $d = (a_1, a_2, \dots, a_n)$, nếu d là UC của a_1, a_2, \dots, a_n và d là bội của mọi UC của a_1, a_2, \dots, a_n
 - ▶ VD: $\pm 1, \pm 2, \pm 3, \pm 6$ là các UC của $18, -24, 30$ và $(18, -24, 30) = 6$
- ▶ **Tính chất:** Cho $a, b, c \in \mathbb{Z}$:
 - ▶ Giao hoán: $(a, b) = (b, a)$
 - ▶ Kết hợp: $(a, b, c) = ((a, b), c) = (a, (b, c))$
- ▶ Các số a_1, a_2, \dots, a_n là **nguyên tố cùng nhau** nếu chúng có UCLN bằng 1
- ▶ VD: Các số $12, -7, 25$ là nguyên tố cùng nhau vì $(12, -7, 25) = 1$
- ▶ Các số a_1, a_2, \dots, a_n là **nguyên tố sánh đôi** nếu $(a_i, a_j) = 1, \forall i \neq j$
- ▶ VD: Các số $12, -7, 25$ là nguyên tố sánh đôi vì
$$(12, -7) = (12, 25) = (-7, 25) = 1$$

Ước chung lớn nhất và bội chung nhỏ nhất

- Giả sử a, b là hai số nguyên dương và $q, r \in \mathbb{Z}$ thỏa $a = bq + r, 0 \leq r < b$. Khi đó, ta có $(a, b) = (b, r)$
- Thuật toán Euclide tìm UCLN của hai số nguyên a, b . Vì $(a, b) = (|a|, |b|)$ nên có thể giả sử $a, b \in \mathbb{Z}_+$

$a = bq + r_0$	$0 \leq r_0 < b$
$b = r_0q_0 + r_1$	$0 \leq r_1 < r_0$
$r_0 = r_1q_1 + r_2$	$0 \leq r_2 < r_1$
\vdots	
$r_{n-2} = r_{n-1}q_{n-1} + r_n$	$0 \leq r_n < r_{n-1}$
$r_{n-1} = r_nq_n$	

- Ta được: $(a, b) = (b, r_0) = (r_0, r_1) = \dots = (r_{n-2}, r_{n-1}) = (r_{n-1}, r_n) = r_n$
- Để tính UCLN của nhiều số nguyên a_1, a_2, \dots, a_n ta tính $(a_1, a_2) = d_2$, $(d_2, a_3) = d_3, \dots, (d_{n-1}, a_n) = d_n$. Khi đó, ta có $(a_1, a_2, \dots, a_n) = d_n$

Ước chung lớn nhất và bội chung nhỏ nhất

VD: Tìm (51,45)

► Ta có $(51,45) = (45,6) = (6,3) = 3$

VD: Tìm (786,285)

► Ta có $(786,285) = (285,216) = (216,69) = (69,9) = (9,6) = (6,3) = 3$

VD: Bằng thuật toán Euclide hãy tìm UCLN d của $a = 786, b = 285$. Từ đó, tìm hai số $u, v \in \mathbb{Z}$ sao cho $au + bv = d$

$$786 = 2.285 + 216$$

$$285 = 1.216 + 69$$

$$216 = 3.69 + 9$$

$$69 = 7.9 + 6$$

$$9 = 1.6 + 3$$

$$6 = 2.3$$

$$3 = 9 - 6$$

$$= 9 - (69 - 7.9) = 8.9 - 69$$

$$= 8(216 - 3.69) - 69 = 8.216 - 25.69$$

$$= 8.216 - 25(285 - 216) = -25.285 + 33.216$$

$$= -25.285 + 33(786 - 2.285) = 33.786 - 91.285$$

Vậy $(786, 285) = 3 = 33.786 - 91.285$.

Ước chung lớn nhất và bội chung nhỏ nhất

- Cho a_1, a_2, \dots, a_n là các số nguyên khác 0.
 - $M \in \mathbb{Z}$ là **BC** của a_1, a_2, \dots, a_n nếu M là bội của $a_i, \forall i = \overline{1, n}$
 - $m \in \mathbb{Z}_+$ là **BCNN** của a_1, a_2, \dots, a_n , ký hiệu $m = [a_1, a_2, \dots, a_n]$, nếu m là BC của a_1, a_2, \dots, a_n và m là ước của mọi BC của a_1, a_2, \dots, a_n
 - VD: 60 là BC của 2, -3, 5 và $[2, -3, 5] = 30$
- **Tính chất:** Cho $a, b, c \in \mathbb{Z} \setminus \{0\}$:
 - Giao hoán: $[a, b] = [b, a]$
 - Kết hợp: $[a, b, c] = [[a, b], c] = [a, [b, c]]$
- Để tính bội chung nhỏ nhất của nhiều số nguyên a_1, a_2, \dots, a_n khác không, ta lần lượt tính $[a_1, a_2] = m_2, [m_2, a_3] = m_3, \dots, [m_{n-1}, a_n] = m_n$. Khi đó ta có $[a_1, a_2, \dots, a_n] = m_n$

Ước chung lớn nhất và bội chung nhỏ nhất

► Tính chất của BCNN:

► Nếu $m \in \mathbb{Z}_+$ là BC của a_1, a_2, \dots, a_n thì $m = [a_1, a_2, \dots, a_n]$ khi và chỉ khi $\left(\frac{m}{a_1}, \frac{m}{a_2}, \dots, \frac{m}{a_n}\right) = 1$

► Với $k \in \mathbb{Z}_+$, ta có $[ka_1, ka_2, \dots, ka_n] = k[a_1, a_2, \dots, a_n]$

► Nếu $d = (a_1, a_2, \dots, a_n)$ thì $\left[\frac{a_1}{d}, \frac{a_2}{d}, \dots, \frac{a_n}{d}\right] = \frac{[a_1, a_2, \dots, a_n]}{d}$

► Nếu a_1, a_2, \dots, a_n là số nguyên tố sánh đôi thì $[a_1, a_2, \dots, a_n] = a_1 \cdot a_2 \dots a_n$

► Giả sử $a, b \in \mathbb{Z}_+$, khi đó:

$$[a, b] = \frac{ab}{(a, b)}$$

VD: Tính $[21, 6]$

Ta có $(21, 6) = (6, 3) = 3$. Suy ra $[21, 6] = \frac{21 \cdot 6}{(21, 6)} = \frac{21 \cdot 6}{3} = 42$

Số nguyên tố và hợp số

- Số nguyên $p > 1$ được gọi là số nguyên tố nếu p chỉ có hai ước dương là 1 và p
- Số nguyên $a > 1$ được gọi là hợp số nếu a không phải số nguyên tố
- VD: Số nguyên tố: 2,3,5,7,11,13; Hợp số: 4,6,8,9,10,12
- Giả sử số nguyên $a > 1$, khi đó ước dương bé nhất khác 1 của a là một số nguyên tố
- Nếu a là hợp số thì a có ít nhất một ước nguyên tố p thỏa $p \leq \sqrt{a}$
- **Sàng Erathosthene:**
 1. B1: Liệt kê các số từ 2 đến n trong một bảng
 2. B2: Tìm các số nguyên tố trong khoảng từ 2 đến \sqrt{n}
 3. B3: Xóa tất cả các bội thực sự của các số nguyên tố này
 4. B4: Các số còn lại trong bảng là các số nguyên tố cần tìm.

Số nguyên tố và hợp số

- VD: Tìm các số nguyên tố không vượt quá 100
- Các số nguyên tố trong khoảng từ 2 đến $\sqrt{100}$ là: 2, 3, 5, 7
- Ta xóa các bội thực sự của ít nhất một trong các số nguyên tố trên
- Các số còn lại là các số nguyên tố cần tìm

	2	3		5		7			
11		13				17		19	
		23						29	
31						37			
41		43				47			
		53				57			
61						67			
71		73						79	
		83						89	
						97			

Số nguyên tố và hợp số

- **Định lý căn bản của số học:** Giả sử a là một số nguyên lớn hơn 1. Khi đó a luôn phân tích được một cách duy nhất thành tích các thừa số nguyên tố
- Giả sử a là số nguyên lớn hơn 1. Khi đó, dạng phân tích a dưới dạng $a = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \cdots p_k^{\alpha_k}$, trong đó p_1, p_2, \dots, p_k
- VD: $28 = 2.2.7 = 2^2.7$; $1260 = 2.2.3.3.5.7 = 2^2.3^2.5.7$

Mệnh đề. *Giả sử dạng phân tích tiêu chuẩn của số nguyên $a > 1$ là $a = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \cdots p_k^{\alpha_k}$. Khi đó, số nguyên $d > 0$ là ước của a khi và chỉ khi dạng phân tích tiêu chuẩn của d là $d = p_1^{\beta_1} p_2^{\beta_2} \cdots p_k^{\beta_k}$, trong đó $0 \leq \beta_i \leq \alpha_i$ với mọi $i = 1, 2, \dots, k$.*

Dựa vào mệnh đề này ta có thể tìm ước chung lớn nhất và bội chung nhỏ nhất của hai số nguyên dương a và b . Ta viết dạng phân tích tiêu chuẩn của a và b như sau $a = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \cdots p_n^{\alpha_n}$ và $b = p_1^{\beta_1} p_2^{\beta_2} \cdots p_n^{\beta_n}$. Ta có

$$(a, b) = p_1^{\gamma_1} p_2^{\gamma_2} \cdots p_n^{\gamma_n}, \text{ trong đó } \gamma_i = \min\{\alpha_i, \beta_i\}, i = 1, 2, \dots, n$$

$$[a, b] = p_1^{\delta_1} p_2^{\delta_2} \cdots p_n^{\delta_n}, \text{ trong đó } \delta_i = \max\{\alpha_i, \beta_i\} i = 1, 2, \dots, n.$$

Số nguyên tố và hợp số

Ví dụ. Với $a = 1960$ và $b = 2352$, ta có

$$a = 1960 = 2^3 \cdot 5 \cdot 7^2 = 2^3 \cdot 3^0 \cdot 5^1 \cdot 7^2$$

$$b = 2352 = 2^4 \cdot 3 \cdot 7^2 = 2^4 \cdot 3^1 \cdot 5^0 \cdot 7^2.$$

Vậy ta có

$$(a, b) = 2^3 \cdot 3^0 \cdot 5^0 \cdot 7^2 = 392$$

$$[a, b] = 2^4 \cdot 3^1 \cdot 5^1 \cdot 7^2 = 11760.$$

Phương trình nghiệm nguyên (Diophante)

- Phương trình Diophante tuyến tính là phương trình dạng $ax+by=c$, trong đó a, b, c là các số nguyên, các biến x, y nhận giá trị nguyên
- Cách giải phương trình Diophante tuyến tính $ax+by=c$
 - Gọi $d=(a,b)$.
 - Nếu $d \nmid c$ thì pt không có nghiệm nguyên
 - Nếu $d \mid c$ thì pt có vô số nghiệm nguyên. Nếu x_0, y_0 là một nghiệm của pt thì mọi nghiệm nguyên của pt có dạng

$$x = x_0 + \frac{b}{d}t, \quad y = y_0 - \frac{a}{d}t, \quad t \in \mathbb{Z}$$

- VD: Giải pt Diophante tuyến tính $14x+8y=200$
 - $d = (14,8) = 2 \mid 200$. Vậy pt có vô số nghiệm
 - Ta có $14(-100) + 8(200) = 200$ nên $x_0 = -100, y_0 = 200$ là một nghiệm của pt
 - Vậy nghiệm tổng quát của pt đã cho là $x = -100 + 4t, y = 200 - 7t, t \in \mathbb{Z}$